

Zpráva z XIII. česko-německé konference o školním dějepisu konané 20.–22. listopadu 2014

Ve dnech 20.–22. listopadu 2014 se uskutečnila v pořadí již třináctá česko-německá konference o školním dějepisu. Letošní téma *Člověk, prostředí, hranice – na příkladu těžby uranu v česko-německém příhraničí* přivedlo účastníky setkání symbolicky do prostoru bývalého uranového dolu Rabenberg v Breitenbrunnu na saské straně Krušných hor.

Připomeňme, že tradice společných konferencí sahá do šedesátých let 20. století, kdy byl zahájen dialog německých a českých historiků o interpretaci nejkontroverznějších událostí v učebnicích dějepisu obou zemí s cílem odbourat či alespoň zmírnit zjevné stereotypy a nepřátelské obrazy (něm. *Feindbilder*) jiných národů. Cennou inspirací se tehdy staly obdobné německo-polské aktivity realizované v poválečném období. První seminář v Praze roku 1964 byl věnován době druhé Československé republiky; oficiálně první binacionální konference konaná o tři roky později v německém Braunschweigu pak chronologicky pokrývala dlouhý vývoj od pozdního středověku do počátku 19. století, přičemž těžiště odborných diskuzí spočívalo v hledání určitého konsensu nad pojetím dvou nejcitlivěji vnímaných témat z dějin českých zemí v historiografii obou států, husitství a tzv. národního obrození. Výstupem jednání se stala konkrétní doporučení pro tvůrce učebnic, zejména hlubší zasazení výkladu do celoevropského kontextu a větší důraz na didakticky řízenou práci s historickými prameny. Normalizace této bilaterální spolupráci příliš nepřála, první kolokvium po pádu komunismu se konalo v březnu 1994 v Braunschweigu pod záštitou *Georg-Eckert Institutu für Internationale Schulbuchforschung* a byly zde mimo jiné prezentovány nové, ideologicky nezátížené československé a české učebnice (Luft, 1987, 1993; Labischová, 2014).

Od roku 2002 přebírá iniciativu v rozvíjení kooperace Česko-německá komise pro učebnice (*Deutsch-tschechische Schulbuchkommission*), ustavená v listopadu toho roku na VIII. česko-německé konferenci v Drážďanech, zaměřené na pojetí období socialismu v Československu a výklad každodennosti NDR v učebnicích dějepisu. Společná jednání se uskutečňují každoročně, pravidelně se střídají pracovní semináře s širěji koncipovanými konferencemi, z nichž vycházejí odborné publikace (Maier, 2004; Dolezel & Helmedach, 2006; Helmedach & Maier, 2008; Beneš, 2010). České části komise předsedá Zdeněk Beneš, dalšími členy jsou mimo jiné Blažena Gracová, Dagmar Hudecová a Denisa Labischová, německou stranu zastupují Manfred

Alexander, Robert Maier, Robert Luft, Theresa Langer a další (Maier, 2012; Labischová, 2014).

Dlouholetá spolupráce zaznamenala postupně poměrně výrazné proměny v tematické orientaci odborné činnosti. Zatímco původním záměrem bylo diskutovat o interpretaci a multiperspektivním výkladu významných etap a mezníků společné historie (druhá světová válka, pojetí národního státu, historický vývoj vzájemných vztahů sousedních národů, zlomové roky 1968 a 1989), obrátila se v současnosti pozornost k obecnějším a aktuálním otázkám didaktiky dějepisu. Roku 2012 byla v Praze zorganizována XII. konference nazvaná *Výuka dějepisu mezi masovými médii, učebnicemi a výukovými materiály*, vycházející z pojetí dějepisu jako „otevřeného didakticko-odborného systému“ (blíže Beneš, 2011, s. 203), na níž zazněly příspěvky k souvislostem a divergencím dějepisu a mediální výchovy, využití filmu v dějepisném vyučování či propojení dějepisné výuky s moderními technologiemi.

V nastoleném trendu pokračovala také poslední konference konaná v listopadu loňského roku, věnovaná politickým, sociálním a environmentálním aspektům a důsledkům těžby uranové rudy v Krušnohoří a didaktickému uchopení tématu. Perspektiva se tak posunula od národní dimenze k dimenzi regionální, jež umožňuje všestranně uplatňovat komparativní přístupy ve výkladu dějin a prvky badatelsky orientovaného učení.

Konferenci zahájil dlouholetý předseda učebnicové komise Manfred Alexander odbornou přednáškou *Charta 77 a ochrana životního prostředí*, v níž na základě studia dobových dokumentů upozornil na protesty disidentů proti rozsáhlému znečišťování životního prostředí v socialistickém Československu. Podobně jako akce v předchozích letech mělo jednání interdisciplinární charakter a bylo zde proneseno celkem čtrnáct příspěvků jak odborně historických, tak oborově didaktických. K prvním jmenovaným se řadila vystoupení Rainera Karlsche o historii uranové těžby v Německu a Ladislava Smejkalu o vývoji na české straně (text přednesl Zdeněk Beneš). Robert Maier se věnoval vztahu daného tématu ke kulturním dějinám. Technologické a environmentální aspekty těžby pak přiblížil Vojtech Dirner.

Bodo von Borries (někdejší koordinátor mezinárodního srovnávacího výzkumu *Mládež a dějiny*) se ve svém vystoupení nazvaném *Dějiny životního prostředí – téma budoucnosti* zamýšlel nad významem problematiky pro pochopení širších historických a společenských jevů (ekologické krize byly v minulosti často příčinou krizí společenských a politických) a nad nezbytností implementace environmentální dimenze do dějepisných učebnic. Borries

upozornil rovněž na některé metodologické problémy spojené s odlišnými analytickými přístupy sociálních a přírodních věd a konstatoval, že možná právě proto pronikají environmentální témata zatím spíše do příbuzných školních předmětů, např. do zeměpisu.

Robert Maier zdůraznil potenciál regionálních dějin pro oborovou didaktiku a vyzval k prosazení regionu ve vyučování dějepisu jako „histoire totale“. Právě historii česko-německého Krušnohoří lze využít jako exemplární učivo – konkrétní region a tematizace tzv. míst paměti (Wismut a Jáchymov) otevírá prostor po vysvětlení širších národních, evropských a globálních jevů (migrace, multikulturního soužití, globalizace).

Zdeněk Beneš a Theresa Langer se věnovali vazbám tématu ke kurikulu v Německu a v České republice. České rámcové vzdělávací programy zahrnují dějiny 20. století dokumentované na volitelných tématech, v souladu s tím chápe Beneš s těžbou uranu svázané procesy jako průřezové učivo, neboť zahrnuje jak politické dějiny (studená válka, nucené práce politických vězňů), tak dějiny sociální a hospodářské (strukturální změny v důsledku rozvoje uranového průmyslu). Zřejmá je přirozeně také návaznost na jedno ze šesti průřezových témat RVP, environmentální výchovu, ale také na multikulturní výchovu, neboť se jedná o region s intenzivními interkulturními kontakty. Langer konstatovala, že problematika sice není ve spolkových osnovách dějepisu výslovně uvedena, avšak může být uchopena jako konkretizace obecně pojatých kurikulárních dokumentů např. formou výukových projektů. Tematika je explicitně zanesena do osnov zeměpisu v Sasku a Durynsku, nabízí se zde tedy hlubší využívání interdisciplinárních vazeb.

Vedle teoretických příspěvků se účastníci konference zaměřovali také na praktické využití diskutovaného tématu v dějepisné výuce. Didakticky strukturovanou analýzu a interpretaci hraného historického filmu ve výuce dějepisu uvedl Rainer Karlsch na filmu *Sonnensucher* německého režiséra Konrada Wolfa, jehož příběh se odehrává v prostředí uranových dolů v NDR padesátých let. Tomáš Bouška se věnoval významu „živé paměti“ v autentických vzpomínkách politických vězňů. Hermann Meinel z muzea uranových dolů v Bad Schlema představil vzdělávací aktivity své instituce (projektové dny, výukové materiály). Otfrid Pustejovsky nastínil koncept exkurzního vyučování v muzeu Jáchymov, Marcel Mahdal prezentoval internetový portál pro učitele Moderní dějiny.

V závěrečné diskuzi zazněly četné náměty pro tvorbu didaktických modulů k této regionální problematice. Tomáš Bouška a Bodo von Borries mimo

jiné zdůraznili přínos uplatnění postupů *oral history* ve výuce dějepisu jako metody rozvíjející badatelské kompetence žáků.

Nezbývá než věřit, že také pro další bilaterální setkání plánované na rok 2016 bude stanoveno stejně nosné zastřešující téma, které umožní konkretizovat a problematizovat obecnější oborově didaktické trendy a teoretické modely, přičemž bude respektováno původní poslání česko-německé spolupráce, tedy z výzkumu učebnic dějepisu obou zemí vycházející dialog přispívající k hlubšímu porozumění klíčovým historickým jevům a procesům v multietnickém středoevropském prostoru s přesahem do školní praxe.

Autorka využila konferenční zprávu Theresy Langer a Roberta Maiera (2015) s jejich laskavým svolením.

*Denisa Labischová
Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta,
Katedra výchovy k občanství*

Literatura

- Beneš, Z. (2011). Co je (dnes) didaktika dějepisu? *Pedagogická orientace*, 21(2), 193–206.
- Beneš, Z. (Ed.). (2010). *Dvojitý rok 1968? Zlomové roky 1968 a 1989 v českých a německých učebnicích dějepisu*. Praha: Casablanca.
- Dolezel, H., & Helmedach, A. (Eds.). (2006). *Die Tschechen und ihre Nachbarn. Studien zu Schulbuch und Schülerbewusstsein*. Hannover: Hahn.
- Helmedach, A., & Maier, R. (Eds.). (2008). *Zweierlei 1968? Die Umbruchjahre 1968 und 1989 in deutschen und tschechischen Geschichtsschulbüchern*. Göttingen: V & R Unipress.
- Labischová, D. (2014). Je Němec stále náš „dědičný nepřítel“? Empirický výzkum národního stereotypu v postojích žáků, studentů a učitelů dějepisu. *Civilia – odborná revue pro didaktiku společenských věd*, 5(1), 4–22.
- Langer, T., & Maier, R. (2015, rukopis). *XIII. deutsch-tschechische Schulbuchkonferenz in Breitenbrunn/Erzgebirge. 20.–22. 11. 2014. Thema: „Mensch, Umwelt, Grenze – am Beispiel des Uranabbaus in der deutsch-tschechischem Grenzregion.“ Tagungsbericht*. Braunschweig: GEI.
- Luft, R. (1987). Schulbuch und Geschichtsbild in den Beziehungen der Bundesrepublik Deutschland und Österreichs mit der Tschechoslowakei. *Internationale Schulbuchforschung. Zeitschrift des Georg-Eckert-Instituts*, 9, 251–271.
- Luft, R. (1993). Deutsch-tschechische Schulbuchkonferenz. *Sonderdruck aus Internationale Schulbuchforschung*, 15, 460–461.
- Maier, R. (2012). Die deutsch-tschechische und die deutsch-polnische Schulbuchkommission. Eine vergleichende Betrachtung. *Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 52(Suppl. 1), 269–280.
- Maier, R. (Ed.). (2004). *Zwischen Zählebigkeit und Zerrinnen. Nationalgeschichte im Schulunterricht in Ostmitteleuropa*. Hannover: Hahn.